

Η **Μίλητος** αποτέλεσε μία από τις δώδεκα Ιωνικές πόλεις της Μικράς Ασίας. Το σχέδιο πόλεως της Μίλητου που έμοιαζε με σχάρα, σχεδιάστηκε από τον Ιππόδαμο, και έγινε το βασικό σχέδιο πόλεως για τις Ρωμαϊκές πόλεις. Σύμφωνα με μία αρχαία παράδοση, το 1500 π.Χ., άποικοι από την Κρήτη αποίκησαν τη Μίλητο. Κατά τον 7ο και τον 6ο π.Χ. αιώνα, η Μίλητος είχε γίνει θαλάσσια αυτοκρατορία, έχοντας ιδρύσει μία σειρά από αποικίες.

Η Μίλητος υπήρξε σπουδαίο κέντρο φιλοσοφίας και επιστημών, όπου γεννήθηκαν και έζησαν πνεύματα όπως ο Θαλής, ο Αναξίμανδρος και ο Αναξίμανης. Γύρω στο 600 π.Χ ο Θαλής ίδρυσε στην Μίλητο την Σχολή της Ιωνίας.

Η **Φώκαια** ήταν αρχαία πόλη της Ιωνίας. Ιδρύθηκε στη διάρκεια του πρώτου ελληνικού αποικισμού από Ίωνες. Η Φώκαια εξελίχθηκε σε μεγάλη ναυτική και εμπορική δύναμη, πρωταγωνίστησε κατά τον δεύτερο αποικισμό στη διάρκεια του οποίου ίδρυσε αποικίες από τις ακτές της Μαύρης Θάλασσας μέχρι τις ακτές της Ισπανίας και της Γαλλίας. Σημαντικότερες αποικίες των Φωκέων ήταν η Μασσαλία στις ακτές της Γαλατίας, η Ελέα στην κάτω Ιταλία, η Αλαλία στην Κορσική, η Λάμψακος στον Ελλήσποντο το Εμπόριο και το Ημεροσκοπείο στην Ιβηρική χερσόνησο. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο οι Φωκαείς ήταν οι πρώτοι Έλληνες που πραγματοποίησαν πολύ μακρινά θαλάσσια ταξίδια. Οι Φωκαείς βασίστηκαν σε έναν εξελιγμένο τύπο αρχαίου πλοίου την Πεντηκόντορο, που τους βοήθησε να πραγματοποιήσουν ιδιαίτερα μακρινά ταξίδια.

Η **Πριήνη** ήταν μία από τις δώδεκα Ιωνικές πόλεις-κράτη. Οι πρώτοι μύθοι για την ίδρυση της πόλης αναφέρουν ότι η Πριήνη οικίσθηκε αρχικά από τους Ίωνες αποίκους, ηγέτης των οποίων ήταν ο Αίπυτος, ο γιος του Νηλέα. Φαίνεται ότι ο πληθυσμός της πόλης αυξήθηκε θεαματικά όταν εγκαταστάθηκαν σ' αυτήν νέοι άποικοι από τη Βοιωτία με ηγέτη τον Φιλητά. Γι' αυτό, λόγω των Βοιωτών, λεγόταν και Κάδμη.

Ἡ **Ἄσσο**ς ἦταν ἀρχαία ἐλληνική πόλη στὴν περιοχὴ τῆς Τρωάδας, ἡ ὁποία ἰδρύθηκε ἀπὸ Αἰολεῖς ἀπὸ τὴ Μήθυμνα τῆς Λέσβου, τὸν 10ο αἰῶνα π.Χ.

Οἱ ἐποικοὶ ἐχτίσαν ἓνα δωρικό ναό τῆς Ἀθηνάς στὴν κορυφὴ τοῦ βράχου τὸ 530 π.Χ. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν ναό ὁ Ερμίας, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνα, κυβέρνησε τὴν Ἄσσο, τὴν Τρωάδα καὶ τὴ Λέσβο γιὰ ἓνα χρονικό διάστημα, στὸ ὁποῖο ἡ πόλη γνώρισε τὴν μεγάλη ευημερία τῆς. Τὸ 348 π.Χ. ὁ Ἀριστοτέλης ἦρθε ἐδῶ καὶ ἰδρυσε μιὰ νέα ἀκαδημία. Σὲ αὐτὴ ὁ Ἀριστοτέλης ἠγήθηκε μιᾶς ομάδας φιλοσόφων καὶ ἔκαναν καινοτόμες ἐρευνες στὴν ζωολογία καὶ τὴν βιολογία.

Οἱ **Κυδωνίες** ἢ τὸ Αἶβαλί εἶναι πόλη στα δυτικά παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὸ Αἶβαλί υπήρξε ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ἱστορικά κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ Μικρὰ Ἀσία, τὸ δεύτερο μετὰ τὴ Σμύρνη. Ἡ ἰδρυση τοῦ σύγχρονου οικισμοῦ τοποθετεῖται μετὰξὺ τοῦ 1570 καὶ τοῦ 1580. Οἱ πρῶτοι οικιστὲς ἦρθαν ἀπὸ τὰ γειτονικά παράλια τῆς Λέσβου στὴν προσπάθειά τους νὰ ἀποφύγουν τὶς ἐπιδρομὲς τῶν πειρατῶν. Τὸ Αἶβαλί ἐξελίχθηκε γρήγορα σὲ ἓνα μεγάλης σημασίας ἐμπορικό κόμβο, στὸ τρίγωνο Σμύρνη - Αἶβαλί - Χίος, ποῦ ἐξυπηρετοῦσε τὰ πλοῖα ποῦ ἐβγαίναν στὸ Αἰγαίو.

Τὸ 1922 τὸ σύνολο τῶν Ἑλλήνων ἐκδιώχθηκε καὶ στὴ θέση τους ἦρθαν μουσουλμάνοι, κυρίως ἀπὸ τὴν Κρήτη, στὰ πλαίσια τῆς υποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν, γιὰ ν' ἀποτελέσει καὶ ἡ πόλη αὐτὴ σύμβολο τῆς προσφυγιάς τοῦ 1922.

Η **Αλικαρνασσός** στην αρχαιότητα ήταν δωρική αποικία στις ακτές της Καρίας και μέλος της Δωρικής Εξάπολης μαζί με την Κνίδο, Κω, Λίνδο, Κάμειρο και Ιαλυσό. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο που καταγόταν από την Αλικαρνασσό, οι άλλες πόλεις την έδιωξαν από την εξάπολη για να την τιμωρήσουν επειδή ο αθλητής της Αγασικλής έκλεψε τον τρίποδα που κέρδισε στους αγώνες αντί να τον αφιερώσει στο ναό του Τριόπιου Απόλλωνα στην Κνίδο. Κατά τον 4ο π.Χ. αιώνα σατράπης της Καρίας έγινε ο Μαύσωλος, ο οποίος μετέφερε την πρωτεύουσα της Καρίας από τα Μύλασα στην Αλικαρνασσό. Μετά το θάνατό του η αδερφή του και σύζυγός του Αρτεμισία Β΄ έχτισε στη μνήμη του το Μαυσωλείο της Αλικαρνασσού, ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου.

Η **Τροία ή Ίλιον** είναι μυθική πόλη, θέατρο του Τρωικού πολέμου, μέρος του οποίου περιγράφεται στην Ομήρου Ιλιάδα. Η απαρχή της ιστορίας των Τρώων εμπλέκεται με μύθους και θρύλους. Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, οι Τρώες ήταν αρχαίοι πολίτες της πόλεως της Τροίας στην περιοχή της Τρωάδος, στη χώρα της Φρυγίας, στη γη της Μικράς Ασίας. Η Τροία ήταν γνωστή για τα πλούτη της, που κέρδιζε από το λιμενικό εμπόριο με ανατολή και δύση, τα ωραία ρούχα, την παραγωγή σιδήρου, και τα τεράστια αμυντικά της τείχη. Στην Ιλιάδα οι Αχαιοί έστησαν το στρατόπεδό τους κοντά στις εκβολές του ποταμού Σκαμάνδρου όπου προσάραξαν τα πλοία τους. Η ίδια η πόλη της Τροίας βρισκόταν σε ένα λόφο της πεδιάδας του Σκαμάνδρου, όπου έλαβαν χώρα οι μάχες του Τρωικού πολέμου.

Στα 1870 ο Γερμανός αρχαιολόγος Ερρίκος Σλήμαν ανέσκαψε την περιοχή. Μεταγενέστερες ανασκαφές απεκάλυψαν εννέα πόλεις κτισμένες διαδοχικά η μία πάνω στην άλλη. Η έβδομη Τροία ταυτίζεται με την Ομηρική πόλη.

Ο ναός της Αρτέμιδος βρισκόταν στην Έφεσο. Αποκαλείται και Αρτεμίσιο και κατασκευάστηκε το 440 π.Χ. Θεωρείται ένα από τα Επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου. Ο Στράβων αναφέρει ότι, το 356 π.Χ., τον ναό πυρπόλησε ο άγνωστος κατά τα άλλα Ηρόστρατος από την Έφεσο, για να απαθανατιστεί, όπως είπε, το όνομα του. Σήμερα τα απομεινάρια δεν θυμίζουν σε τίποτα τον μεγαλοπρεπή ναό που υπήρχε. Ο Αντίπατρος ο Σιδώνιος αναφέρει:

"Έχω δει τους μεγαλοπρεπείς Κρεμαστούς κήπους της Βαβυλώνας, το Άγαλμα του Ολυμπίου Διός, τον Κολοσσό της Ρόδου και τις Πυραμίδες της Αιγύπτου, όπως ακόμα και το Μανσωλείο της Αλικαρνασσού, αλλά όταν βλέπω τον ναό της Αρτέμιδος που αγγίζει τον ουρανό τα υπόλοιπα μνημεία χάνουν την λαμπρότητά

τους. Εκτός από τον Όλυμπο, ο ήλιος δεν φάνηκε πουθενά αλλού τόσο μεγαλοπρεπής όσο εδώ". (Αντίπατρος, Ελληνική μυθολογία, (IX, 58)

Ο βωμός της Περγάμου (181-159 π.Χ.) αποτελεί ίσως το περισσότερο ακέραια σωζόμενο γλυπτό σύνολο της Ελληνιστικής περιόδου. Πρόκειται βασικά για ένα αυτοτελές οικοδόμημα χτισμένο σε πόδιο, με πρόσβαση από μία μνημειακή κλίμακα. Οι τοίχοι με τις κιονοστοιχίες και τις ανάγλυφες παραστάσεις που περιέβαλλαν το οικοδόμημα έδιναν τελικά την εντύπωση ενός κλειστού υπαίθριου χώρου. Στην πραγματικότητα αποτελούσε έναν ανεξάρτητο τόπο λατρείας, χωρίς να συνδέεται με κάποιο συγκεκριμένο ναό. Σήμερα ο βωμός έχει μεταφερθεί ακέραιος από Γερμανούς αρχαιολόγους στο Μόναχο.

Το ενδιαφέρον που παρουσιάζει ο βωμός, εκτός βέβαια από τις μνημειακές του διαστάσεις, έγκειται στις ανάγλυφες παραστάσεις της ζωφόρου η οποία κοσμούσε το πόδιο του βωμού. Απεικονίζεται μία πολυπρόσωπη -περίπου στις 100 μορφές χωρίς να υπολογίζονται τα ζώα- και γεμάτη ένταση μάχη μεταξύ των θεών και των γιγάντων.

Το εσωτερικό του τεμένους το περιέτρεχε μια δεύτερη μικρότερη ζωφόρος που σαν θέμα της είχε τον μύθο του Τηλέφου. Ένα θέμα που αναφερόταν στη μυθική καταγωγή των Περγαμηνών από την Αρκαδία και αποδείκνυε ότι ήταν γνήσιοι Έλληνες.

Στη θέση όπου τάφηκε ο Ευαγγελιστής Ιωάννης τον 6ο αιώνα ο Ιουστινιανός έχτισε την επιβλητική βασιλική του Ευαγγελιστή Ιωάννη. Το συνολικό μήκος της βασιλικής, περιλαμβανομένου και του αιθρίου, ήταν 130 μέτρα. Το κεντρικό κλίτος στεγαζόταν με έξι ογκώδεις τρούλους, από τους οποίους ο κεντρικός – πάνω από τον τάφο του Ευαγγελιστή Ιωάννη- ήταν ο μεγαλύτερος. Οι τρούλοι στηρίζονταν σε πεσσούς κατασκευασμένους από μάρμαρο και πλίνθους. Εφαπτόμενο με το βόρειο τοίχο της βασιλικής βρίσκεται το σκευοφυλάκιο, το οποίο μετατράπηκε τον 10ο ή 11ο αιώνα σε παρεκκλήσι, ίσως ταφικό. Δυτικά του σκευοφυλακίου/ παρεκκλησίου βρίσκεται το βαπτιστήριο.

Ο πλούσιος εικονογραφικός διάκοσμος της βασιλικής του Ευαγγελιστή Ιωάννη, ενός μνημείου αυτοκρατορικού, μάς είναι γνωστός κυρίως από τις γραπτές πηγές και όχι από τα ελάχιστα ευρήματα των ανασκαφών. Σήμερα η βασιλική είναι μερικώς αναστηλωμένη

Το Θέατρο της Εφέσου βρίσκεται σε μια υπερυψωμένη θέση, στην πλαγιά του όρους Πίον στην απόληξη της Αρκαδιανής Οδού, του μεγάλου δρόμου που ερχόταν στην πόλη από το λιμάνι. Είναι το μεγαλύτερο θέατρο των Ελληνιστικών χρόνων, και δέχτηκε δυο επεμβάσεις την εποχή των Ρωμαίων.

Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο του θεάτρου είναι η ακουστική του. Και η χωρητικότητά του αγγίζει τους 30.000 θεατές.

Τοιχογραφία τρούλου. Θεία Κοινωνία, Αγίου Νικολάου στα Μύρα της Λυκίας.

«Πρόκειται για μια εκκλησία υψίστης αρχιτεκτονικής και θρησκευτικής σημασίας. Είναι βασιλική με τρούλο, της Μέσης Βυζαντινής περιόδου και θεωρείται το τρίτο σε σπουδαιότητα βυζαντινό κτίσμα της Ανατολίας. Η σημασία της οφείλεται κυρίως στις αξιόλογες τοιχογραφίες, που απεικονίζουν μεταξύ άλλων και τον κύκλο του θαυματουργού βίου του Αγίου Νικολάου»

Σήμερα συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των αρχαιολογικών χώρων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Η Βιβλιοθήκη του Κέλσου μαζί με τη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας και τη Βιβλιοθήκη της Περγάμου αποτελούν τις σημαντικότερες βιβλιοθήκες του αρχαίου κόσμου. Η Βιβλιοθήκη του Κέλσου συνδυάζει μια εντυπωσιακή πρόσοψη, με πλούσια αρχιτεκτονική διακόσμηση, με ένα πολυτελές τόσο ως προς τη διακόσμησή του ορθογώνιο οικοδόμημα στο εσωτερικό. Το κτίριο είχε δύο ορόφους και την πρόσοψή του στόλιζαν τέσσερα γυναικεία αγάλματα, που απεικόνιζαν προσωποποιημένες τη Σοφία, την Αρετή, την Έννοια και την Επιστήμη. Οι πάπυροι και οι περγαμηνές φυλάσσονταν σε κυλινδρικές θήκες. Υπολογίζεται ότι η Βιβλιοθήκη του Κέλσου διέθετε περίπου 12.000 κυλίνδρους βιβλίων και ήταν όλα χειρόγραφα. Οι επιγραφές αναφέρουν ως χρηματοδότη της βιβλιοθήκης τον Τιβέριο Ιούλιο Ακύλα, γιο του Κέλσου, που έγινε ύπατος το έτος 110 μ.Χ. Η Βιβλιοθήκη του Κέλσου και όλα τα βιβλία καταστράφηκαν από πυρκαγιά κατά τη διάρκεια του καταστροφικού σεισμού που έπληξε την πόλη το 262 μ.Χ.

Ναός του Τραϊανού. (8) Χτίστηκε το 2^ο αιώνα π.Χ. Βρίσκεται στα βόρεια της πλατείας της Αθηνάς Νικηφόρου. Στις μέρες ζωής του ήταν ένας μεγαλόπρεπος ναός χτισμένος σύμφωνα με τις αρχές του κορινθιακού ρυθμού. Σήμερα έχει μερικώς αναστηλωθεί και δεσπόζει στο χώρο της ακρόπολης του Περγάμου.

Το **θέατρο της Περγάμου** βρίσκεται στην τρίτη ζώνη της Ακρόπολης . Πρόκειται για θέατρο του 3ου αιώνα πΧ και η ιδιομορφία έγκειται στο ότι έχει τη μεγαλύτερη κλίση από όλα τα ελληνιστικά θέατρα. Αποτελείται από 80 κερκίδες που κατανέμονται σε 3 διαζώματα. Κοντά στην ορχήστρα υπήρχε βασιλικό θεωρείο από μάρμαρο και η χωρητικότητά του είναι 10.000 θεατές.

Το Ασκληπιείο της Περγάμου είναι από τα σημαντικότερα της αρχαιότητας και συναγωνίζεται τα αντίστοιχα της Τρίκκης, της Επιδαύρου και της Κω. Σύμφωνα με τον Πausανία, η λατρεία του Ασκληπιού έφτασε στην Πέργαμο από την Επίδαυρο από κάποιον Αρχία, σε ένδειξη ευγνωμοσύνης για μια θεραπεία. Οι ανασκαφές στο Ασκληπιείο της Περγάμου απέδειξαν ότι υπήρχε ναός του Ασκληπιού από τον 4ο αι. π.Χ και ότι το Ασκληπιείο ήταν ένα μεγάλο σύμπλεγμα κτηρίων σε ανοιχτό χώρο με πολλές στοές. Εκτός από τα βασικά οικοδομήματα που εξυπηρετούσαν την ίαση και τη διαμονή των ασθενών υπήρχαν επιπλέον βιβλιοθήκη, αίθουσες εκδηλώσεων και θέατρο χωρητικότητας 3.500 ατόμων.

Στο Ασκληπιείο έφταναν προσκυνητές για να θεραπευθούν ακολουθώντας φυσική άσκηση και ψυχολογική θεραπεία. Οι γιατροί συνιστούσαν λουτρά, μασάζ, φάρμακα, μερικές φυσικές ασκήσεις και ροφήματα. Παράλληλα σημαντικό ρόλο έπαιζαν και οι θεατρικές παραστάσεις στην αντιμετώπιση ψυχικών παθήσεων. Στην Πέργαμο άκμασε και ο διάσημος γιατρός της αρχαιότητας Γαληνός.

Η **Αλατσατιανή Παναγιά**. Πρόκειται για μια πολύ χαρακτηριστική εκκλησία της ύστερης Τουρκοκρατίας, σημαντικό έργο του περίφημου μάστορα Στράτου Καλονάρη. Είναι τρίκλιτη βασιλική και τα κλίτη τα σχηματίζουν δυο σειρές από έξι μαρμάρινες μονοκόμματες κολόνες. Στα δυτικά, τρεις μεγάλες θύρες. Περιβάλλεται από ένα περίστωο με γυναικωνίτη που στηρίζουν εξωτερικά 10 μαρμάρινες κολόνες. Σήμερα λειτουργεί ως μουσουλμανικό τέμενος

Το έξοχο κι εντυπωσιακό τέμπλο του ναού είναι από τα ωραιότερα στο είδος του, σε ρυθμό νεοκλασικό και φιλοτεχνήθηκε σε τηνιακό μάρμαρο το 1874. Φέρει εγγράφως την υπογραφή του Ιωάννη Χαλεπά, πατέρα του περίφημου γλύπτη Γιαννούλη Χαλεπά.

Η δημιουργία του Μασωλείου στην Αλικαρνασσό, συνδέεται με έναν βασιλικό έρωτα: «Αυτός ο τάφος χτίστηκε για τον Μαύσωλο, τον βασιλιά της Καρίας, από τη σύζυγό του Αρτεμισία... [Οι μεγαλύτεροι] καλλιτέχνες [της περιοχής] εργάστηκαν τόσο σκληρά γι' αυτό το έργο, που συγκαταλέχθηκε στα επτά θαύματα...».

Για το Μασωλείο προσλήφθηκαν πέντε κορυφαίοι γλύπτες της Ελλάδας. Πρόκειται για ένα ζωντανό παράδειγμα γόνιμης πολιτισμικής σύνθεσης, αφού οι κύριες επάλληλες «ζώνες» του μνημείου συνδύαζαν στοιχεία των πολιτισμών της Λυκίας, της Ελλάδας και της Αιγύπτου. Η βάση, κατά τον Πλίνιο, είχε ύψος γύρω στα 18 μέτρα και ακολουθούσε τις παραδοσιακές αρχές της αρχιτεκτονικής ταφικών μνημείων της Λυκίας. Πάνω στη βάση στηριζόταν το «δεύτερο τμήμα», ένα

περιστύλιο ιωνικού ρυθμού με 36 κίονες. Η βαθμιδωτή πυραμιδοειδής στέγη αποτελούνταν από 24 μαρμάρινους αναβαθμούς, που κατέληγαν σε μια μικρή ορθογώνια βάση. Τέλος η κορυφή του Μουσουλίου στολιζόταν από ένα μαρμάρينو τέθριππο με ηνίοχο.

Τα Δίδυμα ήταν σημαντικό αρχαίο ιερό και μαντείο αφιερωμένο στον Απόλλωνα. Αναφέρεται πρώτη φορά στον Ομηρικό ύμνο του Απόλλωνα, γεγονός που αποδεικνύει πως το μαντείο υπήρχε πριν τον 7ο αιώνα π.Χ. Οι αρχαίοι συγγραφείς απέδιδαν την ονομασία Δίδυμα στην ύπαρξη ναών αφιερωμένων στα δίδυμα αδέρφια Απόλλων και Άρτεμη. Γύρω στο 300 π.Χ. όπως αναφέρει ο Πausανίας οι Μιλήσιοι ξαναέκτισαν τον ναό και έγινε ένας από τους μεγαλύτερους του ελληνιστικού κόσμου. Ο ναός ήταν δίπτερος εντυπωσιακά μεγάλων διαστάσεων, σημαντικά τμήματα του οποίου σώζονται μέχρι σήμερα. Από τον 2ο αιώνα π.Χ στα Δίδυμα διοργανωνόταν ετήσιο φεστιβάλ κάτω από την κηδεμονία των Μιλήσιων, τα Διδύμεια. Ήταν μία πανελλήνια γιορτή που ξεκίνησε τον 2ο αιώνα π.Χ. Το μαντείο συνέχισε να λειτουργεί μέχρι τα τέλη του 4ου αιώνα μ.Χ.

Η Μίλητος συγκαταλέγεται μεταξύ των πρώτων ελληνικών πόλεων που χρησιμοποίησαν νόμισμα από ήλεκτρο. Οι τύποι που χρησιμοποιήθηκαν είναι η κεφαλή ενός λέοντα στον εμπροσθότυπο και το έγκοιλο τετράγωνο στον οπισθότυπο. Τον 4ο αι. π.Χ. υιοθετείται ένας σταθερός νομισματικός τύπος: στον εμπροσθότυπο εμφανίζεται η κεφαλή του Δαφνηφόρου Απόλλωνα, ενώ στον οπισθότυπο η μορφή ενός λέοντα που γυρνά το κεφάλι προς τα πίσω, με το μονόγραμμα της πόλης (M). Στο διάστημα 353-333 π.Χ. η πόλη κόβει αργυρό νόμισμα. Μεταξύ (259-246 π.Χ.) υιοθετείται ο λεγόμενος περσικός κανόνας (δίδραχμα των 10,5 γραμμ.) ενώ όταν η Μίλητος βρέθηκε σε στενότερη σχέση με την Αττική, εμφανίστηκαν αττικού βάρους τετράδραχμα. Σε άγνωστη περίοδο, αλλά σίγουρα το 2ο αι. π.Χ., εντάσσεται και μια περιορισμένη σειρά χρυσών στατήρων, που παριστάνει στον εμπροσθότυπο το λέοντα και στον οπισθότυπο το τόξο και τη φαρέτρα του Απόλλωνα.

Κόκκινη εκκλησία (Σεράπειο). Χτισμένο στις αρχές του 2ου αιώνα π.Χ., το τεράστιο ορθογώνιο οικοδόμημα ήταν αρχικά αφιερωμένο στον Αιγύπτιο ειδωλολατρικό θεό Σέραπι, τον 4ο αιώνα μ.Χ. μετατράπηκε σε χριστιανική εκκλησία αφιερωμένη στη μνήμη του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, ενώ οι Τούρκοι αργότερα το έκαναν τζαμί. Η μι-σογκρεμισμένη Κόκκινη Βασιλική καλύπτεται από ένα πυκνό πέπλο μυστηρίου, καθώς γίνεται άμεση αναφορά της στην Αγία Γραφή ως μια από τις επτά εκκλησίες της Αποκάλυψης – αναφέρεται από τον Άγιο Ιωάννη ως «ο Θρόνος του Διαβόλου». Γύρω από την Κόκκινη Βασιλική απλώνει τις γειτονιές της η παλιά πόλη (εδώ βρίσκεται και ο ρωμαίικος μαχαλάς), που διατηρεί σχεδόν ακέραιη την παραδοσιακή της φυσιογνωμία.

Η Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης ξεκίνησε ως ένα μικρό σχολείο με το όνομα "Σχολείο του Χριστού" το 1717 όταν διευθυντής του ήταν ο Ιθακήσιος Ιερόθεος Δενδρινός. Αργότερα μετονομάστηκε κατά σειρά "Ευαγγελικόν Σχολείον", "Ευαγγελικόν Φροντιστήριον", μέχρι στις αρχές του 19ου αιώνα που ονομάστηκε "Ευαγγελική Σχολή". Η Σχολή είχε αρχικά θρησκευτικό χαρακτήρα που διατηρήθηκε έως το 1810. όταν κλήθηκε ο Θεόφιλος Καΐρης για να διδάξει φιλοσοφία και μαθηματικά.

Η Σχολή καταστράφηκε το 1842 από πυρκαγιά κι επαναλειτούργει το 1843. Καθηγητές εκλέγονταν οι διαπρεπέστεροι λόγιοι, παιδαγωγοί, επιστήμονες. Σε αυτήν φοίτησαν ο Αδάμ. Κοραΐς, ο εθνομάρτυρας Γρηγόριος ο Ε', *Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης*, ο ποιητής Ηλίας Τανταλίδης, ο ιστορικός Παύλος Καρολίδης, ο λογογράφος Στέφανος Ξένος, ο ποιητής Στέλιος Σπεράντζας, ο πασίγνωστος εφοπλιστής Αριστ. Ωνάσης, ο μουσικός και ακαδημαϊκός Μανώλης Καλομοίρης.

Το 1780 στο Αϊβαλί οικοδομήθηκε ο μεγαλοπρεπής ναός της Παναγίας των Ορφανών, στην περίβολο του οποίου ιδρύθηκε νοσοκομείο, βρεφοκομείο και η Ελληνική Σχολή, με βιβλιοθήκη αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων. Πρώτοι δάσκαλοι της Σχολής υπήρξαν ο ιεροδιάκονος Ευγένιος από τα Βουρλά και ο Βησσαρίων από τη Σύμη. Το 1792 στεγάστηκε σε νέο οίκημα, πήρε το χαρακτήρα ανώτερης σχολής και ονομάστηκε Ακαδημία. Στην Ακαδημία των Κυδωνιών, που υπήρξε ένα από τα αξιολογότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα του τουρκοκρατούμενου Ελληνισμού, ο Βενιαμίν Λέσβιος δίδαξε φιλοσοφία, μαθηματικά και φυσιογνωστικές επιστήμες. Το 1811 τη διεύθυνση της Ακαδημίας ανέλαβε ο λόγιος Θεόφιλος Καΐρης και δίδαξε ως τις αρχές του 1821, όταν μνημένος στη Φιλική Εταιρεία εγκατέλειψε τις Κυδωνίες για να λάβει μέρος στην Ελληνική Επανάσταση. Η Διδότειος Βιβλιοθήκη της σχολής που πήρε το όνομά της από τον παρισινό οίκο Didot που εξέδιδε τις εκδόσεις της Ακαδημίας, διέθετε χιλιάδες τόμους. Η σχολή καταστράφηκε τον Ιούνιο του 1821 μαζί με την υπόλοιπη πόλη.

Δάπεδο του 4ου αι. μ.Χ. Αλικαρνασσός της Μικράς Ασίας (ανακαλύφθηκε το 1857 και σήμερα βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο).

Πλούσια ψηφιδωτή διακόσμηση διασώζεται σε όλες τις περιοχές της Μικράς Ασίας. Παράδειγμα αποτελούν ψηφιδωτά σύνολα από οικίες στην οδό των Κουρητών στην Έφεσο. Χαρακτηριστικό των ψηφιδωτών αυτών αποτελούν τα γεωμετρικά ασπρόμαυρα μοτίβα, με πιο συχνά μοτίβα το τετράφυλλο και το σταυροειδές κόσμημα, τα οποία απαντούν από τα μέσα του 1ου αι. π.Χ. σε διάφορες παραλλαγές. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης οι ψηφιδωτές συνθέσεις που απεικονίζουν μυθολογικά πρόσωπα, που χρονολογούνται στα τέλη του 4ου-αρχές 5ου αιώνα. Με ψηφιδωτά έχουν διακοσμηθεί αρκετές παλαιοχριστιανικές εκκλησίες, όπως για παράδειγμα η προ-ιουστινιάνεια εκκλησία του αγίου Ιωάννη του θεολόγου, χρονολογείται στα τέλη του 4ου αι. μ.Χ.

Η Σμύρνη, (ο Κάτω Μαχαλάς) είχε 16 ορθόδοξους ναούς σημαντικότερος των οποίων ήταν ο μητροπολιτικός ναός της Αγίας Φωτεινής με το μεγαλοπρεπές και εξαιρετης τέχνης μαρμάρινο κωδωνοστάσιο που κτίσθηκε τον 17ο αιώνα. Αποτελούσε τον κατ' εξοχή σμυρναϊκό ναό. Τόσο ο ναός όσο και το κωδωνοστάσιο ανατινάχθηκαν με δυναμίτιδα, από τους τσέτες, κατά την καταστροφή του 1922.